E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

Агиографик адабиётда қаҳрамонлик масаласи

Сайидолимов Жавохир Бахтиёржон ўғли

ФарДУ филология факултети

адабиётшунослик кафедраси ўқитўвчиси

Аннотация: Ушбу мақолада адабиётшунослигимизда кам ўрганилган агиографик асарлардаги жангчилик ва қаҳрамонлик ҳолатлари билан боғлиқ жараёнлар ҳақида фикр юритамиз.

Калит сўзлар: Агиографик адабиёт, эътиқод, қаҳрамонлик, жангчилик, ҳукмдор, саркарда, қўмондон.

Аннотация: В данной статье мы размышляем о процессах, связанных с борьбой и героизмом в агиографических произведениях, которые мало изучены в нашем литературоведении.

Ключевые слова: агиографическая литература, вера, героизм, борьба, правитель, полководец, полководец.

Abstract: In this article, we will reflect on the processes related to fighting and heroic situations in hagiographic works, which are little studied in our literary studie

Key words: Hagiographic literature, faith, heroism, warfare, ruler, commander, commander.

Туркистон ўлкаси XVIII асрнинг ўрталаридан бошлаб то XX асрнинг 90-йилларига қадар қарамлик даврини бошдан кечирди. Жаҳонда рўй берадиган ҳар қандай сиёсий-иқтисодий, илмий ва кўплаб янгиликлар бизга Чор Россияси кейинчалик Собиқ Шўро ҳокимияти остида кириб келиши айрим нарсаларда фақат бирёқлама қарашларнинг шаклланишига олиб келди. Рус адабиётида “агиография” атамаси даставвал **“жития святы”** (авлиё-анбиёлар ҳақидаги қиссалар) номи билан аталиб келинган. X асрдан XVII асргача бўлган даврда рус ерларидаги сиёсий ҳаёт кескин курашлар билан ўтганлиги учун ҳам черковга ва руҳонийларга бўлган эътибор маълум даражада пасайиб кетган. Рус адабиётшунослигига назар ташласак, бу даврдаги агиографик асарларнинг қаҳрамонлари черков руҳонийлари ё авлиёлар эмас маҳорабларда ғалаба қозонган шахслар эди. Бундай ҳол нафақат рус адабиётшунослигида балки жаҳон адабиёти учун ҳам хос ҳисобланади. *“Агиография – авлиёлар ҳаётига бағишланган адабий асар бўлиб, у черковга яқин бўлган одамларнинг маънавий ғалабасига ёки ўзининг диний эътиқоди учун жабр тортганлар ва тақибга учраганларга бағишланган.”[1.]* Хусусан, жаҳон адабиётидаги рицарлик адабиётидаги образлар ҳам агиографик қаҳрамонлар сифатида эътироф этилди, яъни турли қаҳрамонликлар кўрсатганлар ҳам авлиё сифатида тасвирланди, аммо вақт ўтган сари бундай қарашлар тўғри йўл эмаслиги аён бўлди. Давр талабидан келиб чиққан ҳолда ватанни ҳимоя қилган шахслар қаҳрамонлар, ҳаттоки, авлиёлик даражасига кўтарилади, асарларда ҳам уларнинг жангчилик маҳорати билан бир қаторда илоҳий қаҳрамонлар сифатида улуғлаш кучайиб кетди. Бундай ҳоллар ҳам Шарқ адабиётига бегона эмаслиги ҳам кўзга ташланади. Навоий ясовулларни таърифлар экан қуйдаги фикрларни келтиради: *“Агар астойдил ишини битирса-ю, ўз ҳаққини олмаса, бундай кишини ҳақиқий авлиё деса бўлади” [2.],* янги давр адабиётида ҳам бу ҳолни кўришимиз мумкин: *“–Бўтам, дини исломда ғазот – мусулмонларнинг кофирларга қарши жанг қилишидир. Ўлсанг шаҳид, ўлдисанг ғозий! Китоблардаги асли уруш мана шу бўлади!”[3.].* Шуни унутмаслик лозимки, бундай ҳолатлар Шарқда азалдан қаҳрамонлик сифатида эътироф этилган ҳолда, асар персонажларга авлиёлик мақоми берилмай ўз вазифасини бажарувчи қаҳрамон сифатида қаралган. Буни айниқса ислом динининг кенг ҳудудларга ёйилишида хизмат

қилган саҳобалар, хусусан, ҳазрати Али ҳақидаги қиссаларда кўришимиз мумкин. *“Мазкур жангнома достонлар қаторида ҳазрати Али ҳақида ҳам бир қанча жангномлар яратилган. Жумладан, “Ҳафта ғазот”, “Анқо ва Қаҳқаҳа қиссаси”, “Зарқум қиссаси”, “Фаттоҳул ислом”, “Зайнул араб қиссаси”, “Имом Ҳасан ва имом Ҳусайн” ва бошқа асарларни мисол келтириш мумкин”[4.]*. Бундан ташқари *“Або Муслим Жангномаси”[5.]* каби халқ китоблари ҳам шулар жумласидандир. Кейинги даврларда бу нарса адабиётга ҳам ўз таъсирини ўтказди. Рус олимларининг таъкидлашича бундай асарлар биографик эсдалик ва кундаликлардан асар қаҳрамони сиймоси орқали бирон бир диний мазҳаб мафкураси ёки худо ҳақидаги илоҳий қарашларни ҳамда диний эътиқодни улуғлаш учун ишлатилган. Тарихийлик асосида ўрганиш етакчилик қилган. Бунда тарихдаги бир шахсни маълум бир тарихий қаҳрамонлиги учун уни улуғлаш жараёнида авлиёлик ҳам юклатилган. *“313 йилда император Константин билан қувғинга учраган ва чўлда вафот этган барча аскарлар қаҳрамон деб эълон қилинди. Кейинги даврда булар агиографик асаларнинг бош қаҳрамонига айланди ва “Саҳро оталари” номи билан машҳур бўлди”[6.]*. Бунинг натижасида жангчи авлиёга айлантирилмоқда. Шарқ агиографиясида бунинг аксини кўришимиз мумкин. Диний раҳнамо, аввало, ўзида эътиқодий қарашларни мужассамлаштиргани учун пайғамбар, валий, авлиёлик жиҳатларини намоён этган. Ватанни ҳимоя қилиш жараёнида саркарда ёки жангчи сифатида тасвирланган. Ғарбда жангчилик авлиёлик билан синкретикликни ҳосил қилган бўлса, Шарқда авлиёлик алоҳида жангчилик хислатлари алоҳида ажратиб таърифланган. Мисол тариқасида Муҳаммад алайҳиссалом дастлаб пайғамбар сифатида майдонга чиққан бўлса, кейинчалик қўмондонлик даражасига кўтариган. Лекин айрим ўринларда қаҳрамонларнинг жанговор маҳорати тасвирланганда улар илоҳийлаштирилади. “Шайбонийнома”, “Темурнома” каби асарларда бундай ҳолат кўзга ташланади. Шу жиҳатдан ҳам Шарқ ва Ғарб агиографияси фарқланади: Ғарбда даврлар ўтиши билан агиографик асарларнинг қаҳрамонлари эврилишга учраган бўлса, Шарқда асл моҳиятини йўқотмай қолди. Кейинги даврларда ҳам бундай ҳолат давом этди, яъни қувғинга учраган, тақиб остига олинган ва душман томонидан ўлдирилган шахслар ҳам авлиё деб эълон қилинди ҳамда агиографик асар қаҳрамонига айланди. Шарқ ва Ғарб адабиётида ҳам буни кўришимиз мумкин: *“Яҳудийлар Исо алайҳиссаломни тан олмай ўлдиришга қасд қилишганда, у киши жон сақлаш учун қочиб кетишга мажбур бўлганлар. Масиҳ шогирдларига: “Ҳақ учун қувилганлар бахтлидирлар, улар Оллоҳнинг даргоҳида қиддислар, яъни авлиёлар мақомига етадилар. Сизларга осмонда катта ажр берилажаги ҳақида башорат қилинди. Улар (бани Исроил) сизлардан аввалги ўтган пайғамбарарни ҳам шу тариқа ҳайдаб юборишган”[7]*. Натижада руҳонийларга, дин фидойиларига бўлган эътибор пасайиб тарихий қаҳрамонликлари сабабдан илоҳийлаштириш кучайиб борган. Мисол тариқасида Чор Россиясининг сўнгги императори Николай II тахтдан ағдарилиб отилган, сўнг монархия тарафдорлари томонидан унинг шахси илоҳийлаштириб авлиёлик даражасига кўтарилган, халқнинг қашшоқ бўлишлигига буюк авлиёнинг, яъни ҳукмдорнинг ўлдирилишини сабаб қилиб кўрсатганлар ва монархияни қайта тиклашга ҳаракат қилганлар. Бу нарса ҳокимият тепасига келган болшевикларга ёқмаган ва барча монархия тарафдорлари йўқ қилинган. [Японияда эса бунинг аксини кўришимиз мумкин, яъни императорлар қуёшининг ворислари сифатида эътироф этилган ҳолда ҳозирги кунда ҳам уларни ҳурмат қилишади]. Болшевиклар ўзларининг кейинги сиёсатларида ҳам бир ёқлама сиёсат юритиб, диний эркинликни чеклаганлар. Айнан мана шу ҳол мустақилликкача бўлган даврда адабиётимизни ўрганишга катта тўсиқ бўлган. Адабиётшунос олим С.Хўжаев рус агиографик адабиёти ҳақида “Учлик тимсолининг бадиий-фалсафий талқинлари” монографиясида жуда қимматли маълумотлари келтириб ўтади. Мазкур монографияда машҳур рус агиографлари Пахомий Логофет 10 та, Епифаний Премудрий Стефан Пермиский ва Сергей Радонежскийлар ҳам қатор агиографик асарлар ёзганлигини таъкидлаб ўтади. Қайд этиш лозимки, 1909 йил Лев

Толстой томонидан нашр этилган “Муҳаммаднинг Қуръонга кирмаган ҳадислари” (кейинчалик бу асар “Ҳазрати Муҳаммад (с.а.в) ўгитлари” деб ислоҳ қилинган, чунки Қуръондаги сўзлар Аллоҳнинг оятлари ҳадислар эса Муҳаммад алайҳиссаломнинг ўгитлари эканлиги ҳисобга олинган ҳолда асар номи ўзгартирилган) асари Абдуллоҳ ал-Сухравардийнинг “Ҳазрати Муҳаммаднинг ўгитлари” асаридан руҳланган ҳолда яратилган бўлиб, ўз даврида катта шов-шувларга сабаб бўлган эди. Бу асар маълум даражада шарқ агиографиясига бўлган қизиқишнинг ортишига сабаб бўлган бўлса-да, кейинчалик динга нисбатан бир ёқлама сиёсат натижасида асарнинг чоп этилиш кўплаб тўсиқларга учради. 1978 йилдагина Озарбайжонда бу асарнинг фақатгина кириш қисми ва айрим қисқартмалари билан чоп этилди. 1990 йилдагина тўлиқ чоп этилди. 1917 йилдан сўнг сиёсий мафкуранинг етакчи мавқега чиқиши бу соҳага бўлган муносабатнинг ўзгаришига олиб.

Адабиётлар:

1. Dehkonova, M. S. (2020). OYBEK’S POETRY THROUGH ANALYSES OF REPRESENTATIVES OF OYBEK STUDIES SCHOOL. Theoretical & Applied Science, (2), 13-17.
2. Dehqonova, Maxsuma, & Qosimov, Iqboljon (2022). OYBEK DOSTONLARIDA MAVZULAR XILMA-XILLIGI VA OBRAZLAR TASVIRI. International scientific journal of Biruni, 1 (2), 317-322.
3. Jo‘rayev, H. A., & qizi Maxamadjonova, S. R. (2022). SHEKSPIR TRAGEDIYALARIDA AFORIZMLAR. INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING, 1(7), 452-454.
4. Sayidolimov, J. B. O. G. L. (2023). AGIOGRAFIK OBRAZLARNING MAZMUN-MOHIYATIDAGI EVRILISHLAR. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(3), 1318-1322

REFERENCES:

1. Kholmatova, Z. T., & Kholikova, D. M. (2022). MODEL OF DEVELOPING AND DEVELOPING INNOVATIVE THINKING SKILLS IN STUDENTS. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, *2*(4), 190-195.
2. Dilobarkhon, K. (2019). The importance of modern innovation in education. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol*, *7*(12).
3. Kholikova, D. (2020). INTELLECTUAL ACTIVITY OF CREATIVE THINKING VERBAL TEST “UNUSUAL USE”. *PEDAGOGICAL SCIENCES*, *22*.
4. Maxsitovna, K. D. (2022). Pedagogical Problems of Child Raising in the Uzbek Family. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, *5*, 542-546.
5. Xolmatova, Z. T., & Xolikova, D. M. (2022). TALABALARDA INNOVASION FIKRLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MODELI. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, *2*(4), 139-144.
6. Холикова, Д. (2021). Возможности диагностики эффективности компенсационного подхода в обучении. *Общество и инновации*, *2*(9/S), 239-252.
7. Kholikova, D. M. (2021). THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF INCREASING INNOVATIVE THINKING IN STUDENTS. *Theoretical & Applied Science*, (5), 422-424.
8. Kholikova, D. M. (2021). DEVELOPMENT OF INNOVATIVE THINKING SKILLS IN HIGHER EDUCATION STUDENTS. *Theoretical & Applied Science*, (6), 549-552.
9. O.Erkaboyev, D.Tursunova. Aqliy tarbiyasini shakllantirishda sharq allomalari qarashlaridan foydalanish . PEDAGOG, 2023. 59-61

10. O.Erkaboyev. O'smirlarni armiya safida xizmat qilishga tayyorlash bosqichida jismoniy tarbiya va chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik integratsiyasi. Ta'lim fidoyilari, 2022. 73-79

11. Khalilovich, N. E., & Alijonovna, N. G. (2023). THE IMPORTANCE OF RECYCLING NATURAL RESOURCES. *International journal of advanced research in education, technology and management*, *2*(3).

12. Нажмиддинов, Э., & Мухамедиев, М. (2023). FISH HELMINTHS IN FISH RESERVOIRS OF FERGANA VALLEY. *International journal of advanced research in education, technology and management*, *2*(3).

13. Нажмиддинов, Э. Х., & Муҳаммадиев, М. А. (2022). ФАРҒОНА ВОДИЙСИ СУВ ҲАВЗАЛАРИ БАЛИҚЛАРИ ГЕЛЬМИНТЛАРИНИНГ ТУР ТАРКИБИ. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, *1*(12), 60-68.

14. Нажмиддинов, Э. Х. (2022). ФАРҒОНА ВОДИЙСИ СУВ ҲАВЗАЛАРИ БАЛИҚЛАРИ ГЕЛЬМИНТЛАРИ. *IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, *2*(11), 189-194.

15. Najmiddinov, E. (2022). THE SIGNIFICANCE OF NATURE IN THE FORMATION OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE IDEAL GENERATION. *Science and Innovation*, *1*(8), 149-154.

16. Najmiddinov, E. (2022). " ICHTHYOLOGY AND HYDROBIOLOGY" PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF DIRECTIONS IN UZBEKISTAN. *Science and Innovation*, *1*(8), 152-160.

17. Kholmatova, Z. T. (2022). PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF GENDER ASPECTS OF EDUCATION. *ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603*, *11*(10), 60-65.

18. Kholmatova, Z. T., & Kholikova, D. M. (2022). MODEL OF DEVELOPING AND DEVELOPING INNOVATIVE THINKING SKILLS IN STUDENTS. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, *2*(4), 190-195.

19. Xolmatova, Z. T., & Xolikova, D. M. (2022). TALABALARDA INNOVASION FIKRLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH MODELI. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, *2*(4), 139-144.

20. Kholmatova, Z., & Axmadaliyeva, M. (2022). Healthy lifestyle (HLS)-The basis of valeology in kindergarten. *Asian Journal Of Multidimensional Research*, *11*(9), 136-139.

21. Kholmatova, Z., & Olamnazarova, F. (2022). Problems of the communicational approach of language teaching in the primary class. *Asian Journal Of Multidimensional Research*, *11*(9), 140-144.

22. Tillavoldievna, K. Z. (2022). Problems of Family Education in People's Pedagogy. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, *5*, 535-541.

23. Холматова, З. Т. (2022). ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ГЕНДЕРЛИ ЁНДАШУВ ДАВР ТАЛАБИ. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, *2*(3), 134-140.

24. Tillavoldievna, K. Z. (2022). Problems of Family Education in People's Pedagogy. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, *5*, 535-541.

25. Vosiljonov, A. (2022). Basic theoretical principles of corpus linguistics. *Academicia Globe: Inderscience Research*, *3*(2), 1-3.

26. Vosiljonov, A. (2022). LINGVISTIK TADQIQOTLARDA KORPUS O ‘RGANISH OBYEKTI SIFATIDA. *IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, *2*(11), 176-182.

27. Vosiljonov, A. (2022). PRAGMALINGVISTIKA VA UNING TAHLILIY SHAKLLANISH TARIXI. *Science and innovation*, *1*(B8), 99-105.

28. Vosiljonov, A. (2022). PRAGMALINGUISTICS AND THE HISTORY OF ITS ANALYTICAL DEVELOPMENT. *Science and Innovation*, *1*(8), 99-105.

29. Vosiljonov, A., & Isaqova, X. (2023). EFFECTIVENESS OF MOTHER TONGUE EDUCATION IN THE PRIMARY GRADES. *International journal of advanced research in education, technology and management*, *2*(2).

30. Dilshodbek o‘g‘li, R. S., & Boxodirjon o‘g‘li, V. A. (2022). XORIJ PSIXOLOGLARINING ISHLARIDA SHAXSNING TADQIQ ETILISHI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, *1*(12), 39-47.

31. Nabijonova, F. (2022). Boshlangich sinflarda didaktik oyinlarning ahamiyati: Nabijonova Feruza. *Qo'qon universitetining ilmiy materiallar bazasi*, *1*(000006).

32. Dilfuza, S., Nabijonova, F., & Matlubaxon, A. (2022). TA’LIM VA O’QITISH NAZARIYASINING MUHIM JIHATLARI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, *2*(19), 366-372.

33. Nabijonova, F. (2022). BOSHLANGICH SINFLARDA OZGA GAPNING QOLLANILISHI. *IJODKOR O'QITUVCHI*, *2*(19), 180-184.

34. НАБИЖОНОВА, Ф. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ. *ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ Учредители: ООО" Институт управления и социально-экономического развития"*, (10), 90-92.

35. Feruza, N. (2023). Characteristics of the Lessons of the Native Language. *Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education*, *2*(3), 32-36.

36. Набижонова, Ф. (2022). ОНА ТИЛИ ВА АДАБИЁТ ТАЪЛИМИНИНГ ТАРИХИ ВА ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛЛАРИ. *Мировая наука*, (10 (67)), 38-41.

37. Kalandarovna, Y. L. (2022). ORIGIN AND CONCEPT OF TABOO VOCABULARY. *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*, *3*(10), 184-190.

38. Yulchiboyeva, L. Q. (2022). IRIM-SIRIM BILAN BOG ‘LIQ TIL BIRLIKLARINING TAHLILIY O ‘RGANILISHI. *IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, *2*(11), 170-175.

39. Kalandarovna, Y. L. (2022). Identification And Education Of Gifted Children. *Asia Pacific Journal Of Marketing & Management Review ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603*, *11*(10), 42-47.

40. Gulnoza, R., & Lola, K. (2022). Obrazlar Talqinida Lingvistik Imkoniyatlar. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, *2*(Special Issue 3), 91-95.

41. Qizi, G. S., & Umarova, N. R. (2021). The use of anthroponyms and pseudonyms in alisher Navoi's gazelles. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, *11*(9), 349-353.

42. Tillaboyeva, G., & Umarova, N. R. (2021). ALISHER NAVOIY ASARLARIDA BADIIY TAXALLUSLARNING QO ‘LLANILISHI. *Студенческий вестник*, (13-5), 70-72.

43. Tillaboyeva, G. S. Q. (2022). ALISHER NAVOIY SHE’RIYATIDA “SHAXS” TUSHUNCHASI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, *2*(2), 182-196.

44. Tillaboyeva, G. S. Q. (2022). TILSHUNOSLIKDA LIBOS NOMLARI. *Scientific progress*, *3*(4), 506-514.

45. Kipchakova, Y. (2021). METHODOLOGICAL AND DIDACTIC ASPECTS OF INFORMATION AND INTELLECTUAL CULTURE IN THE EDUCATION OF A DEVELOPED GENERATION. *Экономика и социум*, (6-1), 156-159.

46. Kipchakova, Y. X., & Kodirova, G. A. (2020). INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATION. *Теория и практика современной науки*, (5), 29-31.

47. KIPCHAKOVA, Y., ABDUXAMIDOVA, M., & RAXMONALIYEVA, M. THE IMPACT OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN IMPROVING STUDENT KNOWLEDGE. *СТУДЕНЧЕСКИЙ ВЕСТНИК Учредители: Общество с ограниченной ответственностью" Интернаука"*, 37-38.

48. Қипчақова, Ё., Махмудова, М., & Умарова, З. (2021). МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАР МЕҲНАТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТИ. *Студенческий вестник*, (22-7), 9-10.

49. Қипчақова, Ё., Соибжонова, Ш., & Абдуқаюмова, С. (2021). МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ. *Студенческий вестник*, (22-7), 11-12.

50. Iminov, B. B. (2020). INNOVATIVE CULTURAL LINKS ARE AN IMPORTANT FACTOR IN SOCIAL DEVELOPMENT. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, *2*(3), 263-270.

51. Iminov, B. B. (2019). A PHILOSOPHICAL APPROACH TO INNOVATIVA AND CULTURAL-RELATIONS AT A NEW STAGE OF DEVELOPMENT. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, *1*(5), 157-162.

52. Gayratovich, M. E., Jahongir, M., & Musajonovna, A. F. (2022). SPELEOTOURISTIC POSSIBILITIES OF FERGANA VALLEY. *Scientific Impulse*, *1*(4), 66-70.

53. Mamatisakov, J. (2022). 1 Òzbekiston milliy ensiklopediyasi (2000-2005) 2 Ziyo. uz (sayti). *Scientific Impulse*, *1*(2), 587-590.

54. Mamatisakov, J., Egamberdi, B., & Dostonbek, M. (2022). TERRITORIAL ASPECTS OF THE DISTRIBUTION OF ETHNOOYCONYMS OF FERGANA REGION. *Scientific Impulse*, *1*(2), 591-595.

55. Mamatisakov, J. (2022). IMPROVING STUDENTS'GEOLOGICAL KNOWLEDGE BY SCHOOL GEOGRAPHY EDUCATION. *Academic research in educational sciences*, *3*(10), 88-94.

56. Qurbonova, S. (2022). KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA AQLIY INTELLEKTNING RIVOJLANISHI. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, *2*(12), 73-79.

57. Қурбонова, С. (2022). ПСИХОЛОГИЯНИ ЎҚИТИШГА ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ТАТБИҚ ЭТИШ. *MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH*, *2*(17), 191-194.

58. Qurbonova, S. (2022, June). ON THE ANALYSIS OF LEXICAL UNITS IN PSYCHOLINGUISTICS. In *International Conference on Research Identity, Value and Ethics* (pp. 512-513).

59. Miralimjanovna, Q. S. (2022). O ‘SMIRLIK DAVRIDA TURLI XIL QATLAMGA EGA BOLGANLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Gospodarka i Innowacje.*, *30*, 39-44.

60. Asqarov Anvarjon Rahimjon o‘g‘li. (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING AQLIY TARAQQIYOTINING RIVOJLANISHIDA O‘YIN RIVOJLANTIRUVCHI FAOLIYAT SIFATIDA. Uzbek Scholar Journal, 5, 207–209.

61. Askarov, A. (2022). CREATIVE THINKING IN PRESCHOOL SOCIAL PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT. Science and innovation, 1(B8), 87-91.

62. Askarova, D. (2022). FORMATION OF CREATIVITY AND BOOKREADERS QUALITIES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION. Science and innovation, 1(B8), 1039-1044.

63. Askarova, D. I. (2022). The Role Of Folk Pedagogy In The Development Of Creativity Of Students Of Higher Educational Institutions. Oriental Journal of Social Sciences, 2(02), 89-96.

64. Dilafruz, A. (2022). Maktabgacha Yoshdagi Bolalarda Va Oilada Gender Xususiyatlarni Shakllantirish Omillari. Innovation In The Modern Education System, 2(18), 183-189.

65. Askarova, D. I. (2022). USE OF INTERACTIVE METHODS IN DEVELOPING CREATIVITY OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 3(10), 92-97.

66. Askarova, D. I., & Jabborova, M. K. (2022). The Introduction Of Gender Issues In Preschool Education On The Example Of Folk Pedagogy. Oriental Journal of Social Sciences, 2(05), 81-87.

67. To‘lqinovna, Y. D. (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA MATEMATIK TASAVVURLARINI SHAKLLANTIRISH METODLARI. *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI*, *2*(11), 25-31.

68. Yuldasheva Dilshoda To‘Lqinovna (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BADIIY TASVIRLAR ORQALI IZCHIL NUTQNI RIVOJLANTIRISH. Science and innovation, 1 (1), 741-750. doi: 10.5281/zenodo.653521

69. Yuldasheva, D. (2021). AGE AND THE SECOND LANGUAGE ACQUISITION. *ResearchJet Journal of Analysis and Inventions*, *2*(04), 124-130.

70. Tulkinovna, Y. D. (2021). On the Principle of Simple to Complex in the Development of Speech in Young Children. *International Journal of Culture and Modernity*, *10*, 32-35.

71. Ummatqulov, T. (2022). INSON SOG'LOM BO'LISHIDA VALEOLOGIYA FANINING AHAMIYATI. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, *2*(12), 80-88.

72. Karimovich, U. R., Mamasodikovna, N. M., & Abdullaevich, E. A. (2021). The Role and Importance of Music Clubs in The Leisure of Young People. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, *2*(2), 47-49.

73. Rahmonov, U., Ergashev, A., Atabaeva, S., & Dilfuzakhon, S. Y. (2021, December). THE ROLE OF THE SPIRITUAL ENVIRONMENT IN THE PENETRATION OF POP MUSIC IN UZBEKISTAN. In *Archive of Conferences* (pp. 51-53).

74. Rahmonov, U., Ergashev, A., Atabaeva, S., & Dilfuzakhon, S. Y. (2021, December). THE ROLE OF THE SPIRITUAL ENVIRONMENT IN THE PENETRATION OF POP MUSIC IN UZBEKISTAN. In *Archive of Conferences* (pp. 51-53).

75. Ulugbek, R. (2021, January). AN ANALYSIS OF WORDS WHOSE EMOTIONAL MEANING CHANGES IN MODERN ENGLISH LINGUISTICS. In *Euro-Asia Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 131-136).

76. Kakharovna, A. M., Tadjimatovich, Y. M., Rakhmatovich, S. O., & Mirzahamdamovna, Q. B. (2021). Modern Approaches to the Teaching of Fine Arts. *Solid State Technology*, *64*(2), 4250-4254.

77. Ahmedbekova, M. (2022). ЁШ АВЛОДНИНГ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК ИЖОДКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТАСВИРИЙ САНЪАТНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ. *Science and innovation*, *1*(B8), 112-119.

78. Maxpuzakhon, A. (2022). Methods of Using Modern Pedagogical Technologies in Organizing Fine Arts Lessons. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, *3*(11), 268-271.

79. Alimjanova, M. (2020). PEDAGOGICAL SYSTEM OF FORMATION OF RESPONSIBILITY IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS ON THE BASIS OF NATIONAL VALUES. *Theoretical & Applied Science*, (4), 914-917.

80. Alimjonova, M. Y. (2021). The role of the national values in the history of pedagogical education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, *11*(3), 1040-1044.

81. Alimjanova, M. (2021). About Gender Stereotypes. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning*, *2*(6), 1-5.

82. Yunusovna, A. M. (2021). Pedagogical system of responsibility formation in primary school students based on national staff. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *2*(06), 1-7.

83. Gulnoza, R., & Lola, K. (2022). Obrazlar Talqinida Lingvistik Imkoniyatlar. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, *2*(Special Issue 3), 91-95.

84. Sohiba, Z., & Gulnoza, R. (2022). LINGVOKULTUROLOGIYADA “SOG’INCH” KONSEPTINING QO’LLANILISHI VA O’ZIGA XOSLIKLARI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, *1*(8), 711-717.

85. Sohiba, Z., & Gulnoza, R. (2022). MATNLARDA OBRAZLAR SILSILASI VA ULARNING LINGVOPRAGMATIK TALQINI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, *1*(9), 366-369.

86. Gulnoza, R., & Madinabonu, I. (2022). XALQ OG’ZAKI IJODIDA “SHAXS” SEMASINING OYDINLASHUVI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, *1*(12), 98-108.

87. Sobirovna, U. O. (2022). BOSHLANG’ICH TA’LIMDA YANGI DARSLIK VA ERISHILGAN NATIJA. *IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, *2*(11), 230-234.

88. Sobirovna, U. O. (2022). NATIONAL CURRICULUM AND NEW GENERATION MOTHER TONGUE AND READING TEXTBOOK. *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*, *3*(10), 176-183.

89. Usmanova, O. S. (2022). A TEXTBOOK ON NATIVE LANGUAGE AND READING LITERACY, CREATED ON THE BASIS OF THE NATIONAL CURRICULUM. *ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603*, *11*(10), 48-54.

90. Sobirovna, U. O. (2022). The Use of Mnemo Technique in the Textbook of Primary School Native Language and Reading Literacy. *International Journal of Culture and Modernity*, *17*, 421-426.

91. Усмонова, О. (2022). РИВОЖЛАНГАН МАМЛАКАТЛАРДА ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, *2*(Special Issue 3), 148-158.

92. Sobirovna, U. O. (2022). The Use of Mnemotechniques in Teaching Younger Schoolchildren. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, *6*, 446-450.

93. Исроилова, С. М., & Мадумарова, М. Д. (2022). ПОИСК НАИБОЛЕЕ ОПТИМАЛЬНЫХ СПОСОБОВ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ. *Вопросы науки и образования*, (1 (157)), 8-14.

94. Исраилова, С. М., & Мадумарова, М. Д. (2019). Исторические предпосылки типологических исследований. *Проблемы современной науки и образования*, (12-2 (145)), 121-123.

95. Ra’noxon, S. (2022). BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARIDA MATEMATIKAGA MUNOSABAT. *IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, *2*(11), 203-207.

96. Мирзабоев, Й. А. (2022). Тур Ўзгариш Чизиқлари Учта Бўлган, Гиперболик Қисмларининг Ҳаммаси Характеристик Учбурчаклардан Иборат Бўлган Бешбурчакли Соҳада Учинчи Тартибли Кўринишдаги Параболик-Гиперболик Тенглама Учун Битта Чегаравий Масала Ҳақида. *Theory And Analytical Aspects Of Recent Research*, *1*(5), 363-366.

97. MIRZABOYEV, Y. BOSHLANG’ICH SINF O’QITUVCHILARINING MATEMATIKA O ‘QITISH METODIKASI. O ‘RTA UMUMTA’LIM MAKTABLARIDA MATEMATIKA O ‘QITISHNING MAQSADI. *ЭКОНОМИКА*, 169-172.

98. Dilshodbek O'g'li, R. S. (2022). The Role Of Physical Culture In Providing The Psychological Health Of The Athlete. *Innovative Developments And Research In Education, Canada*.

99. Dilshodbek o‘g‘li, R. S. (2022). TALABALARDA TOLERANTLIKNI RIVOJLANTIRISH–IJTIMOIY PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Gospodarka i Innowacje.*, *30*, 66-70.

100. Dilshodbek o‘g‘li, R. S. (2022). PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE SPORTSMAN PERSONALITY DURING COMPETITIONS. *IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, *2*(11), 215-221.

101. Dilshodbek o‘g‘li, R. S. (2022). Motiv Va Motivatsiya Muammosining Jahon Va Mahalliy Psixologlar Tomonidan Tadqiq Etilganligi. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, *3*(11), 256-259.

102. Abidjanovich, A. A. (2022). THE NEED TO IMPROVE HUMAN'S NOOSPHERICAL RELATIONSHIP TO NATURE. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429*, *11*(11), 23-30.

103. Abidjanovich, A. A. (2022). THE ROLE OF CONTINUOUS EDUCATION SYSTEM IN IMPROVING PERSONAL ECOLOGICAL CULTURE. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429*, *11*(11), 5-12.

104. Абдумаликов, А. (2022). АТРОФ-МУҲИТНИ АСРАШ БЎЙИЧА МИЛЛИЙ СТРАТЕГИК РЕЖА ВА УНИНГ АҲАМИЯТИ. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, *2*(2), 251-258.

105. Абдумаликов, А. (2022). ЯНГИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧИДА ЭКОЛОГИК МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ДАСТУРИ. *Scientific progress*, *3*(2), 1179-1186.

106. Абдумаликов, А. А. (2019). Human and Natural Harmony in the Historical Process. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, *1*(5), 205-209.

107. Abidzhanovich, A. A. (2020). Issues Of Formation Of Rationality In Relations Of Nature With Society. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, *2*(08), 301-304.

108. Abdumalikov, A. A. (2019). Environmental Ecological Policy in Uzbekistan and Necessity Of Formation Of Rational Communication To Nature. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, *1*(9), 94-101.

109. Soliyev, A. (2022). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYALANUVCHILARI ONGIDA MILLIY MUSIQIY OHANGLARGA MOYILLIKNI SHAKLLANTIRISHDA MILLY CHOLG ‘ULARNING O’RNI. *Science and innovation*, *1*(1), 637-646.

110. Раҳмонов, У. К., & Солиев, А. Р. (2022). СОЗАНДАЛИК САНЪАТИНИНГ БАРМОҚДАГИ НОЛАЛАРИ. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, *1*(12), 109-119.

111. Солиев, А. (2022). ВАТАН ТУЙҒУСИ. *SO ‘NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, *5*(2), 120-123.

112. Солиев, А., Аблязов, Д., & Тўланов, Б. (2022). МУСИҚА ТАЪЛИМИДА КОМПЬЮТЕР ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ. *IJODKOR O'QITUVCHI*, *2*(19), 207-211.

113. Sayidolimov, J. B. O. G. L. (2023). AGIOGRAFIK OBRAZLARNING MAZMUN-MOHIYATIDAGI EVRILISHLAR. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(3), 1318-1322